

»A KÉKSZAKÁLLU HERCEG VÁRA«

— Bartók Béla egyfelvonásos operájának magyar nyelvű, koncertszerű előadása a Filharmonikus Zenekar 7-ik bérleti sorozatában, Rose Marie Freni-Palló (szoprán) és Peter Lager (basszus) közreműködésével. —

„Ny' Kelet” Israel, 1977. február 11.

„A regős prólógusa”-nyitány helyett: „Hej regő rejtem, hová rejtem, régi rege, haj mit jelent,—Ki tudhatja, honnan hozzuk?” Már a 17. században ismerték a szerelmet véres asszony-áldozatokon keresztül hajszóló, kegyetlen herceg legendáját, mely a modern Maeterlincken keresztül jutott el Bartók Béla egyfelvonásos operájának szövegírójához, Balázs Bélához. A rejtélyes zárt hét ajtó, mely a herceg kastélyának véres titkait rejt, a magányos férfi tragikus küdelmének szimbóluma az önfeláldozó, megváltó szerelemért. „A herceg alakja”—írja kiváló tanulmányában Kroó György.— „az élet viharáiban edzett férfi, kegyetlen és gyöngéd, bölcs és szenvedélyes. Hiába szomjuhozza a boldogságot, sohasem érhetette el. Hisz Judit megváltó szerelmében, de összeomlik, amint az minden szépség mögött tartóan a titokzatos multat keresi”. (Lohengrin: „nít sollst du mich befragen”-motívum). Itt a herceg szerelmi motívuma: „Judit szeress, sohse kérdezz” végigvonul az egész operán. De Judit indulatosan kéri az első ajtó kinyitását. Az ajtó feltárul, a mögötte „a mélyből jövő véres izzás hosszú sugarát veti ki a csarnok padlójára, láncok, kések, szöges karók, izzó nyársak”. Sójhajok, nyögéseket, sikolyokat hangoztat a zene...
S hiába kérleli a herceg Juditot, az szerelmétől elvakultan követeli, hogy feltárja előtte minden ajtó, minden kamra titkát. „Gyere vezess, Kékszakállu, mindenhová vezess engem!”—A második ajtó mögött—szörnyű fegyverek, hadiszerszámok. S minden csupa vér... A harmadik teremben töménytelen kincs halmozódik fel.— ékszerek, koronák, diszes palástok... „Vérholt van az ékszerken!”—sikolt fel Judit. S egyre nyugtalanabbá, türelmetlenebbé válik. A negyedik ajtóból virágos ágak csapódnak ki! — „A kísérő harmóniák gyöngéden, szenvedélyes odaadással ölelik körül a témát” — írja Kroó,— „és a fuvola trillázó gürlandjai virággal szórják tele a tavaszi képet.”—De az illúziót a felharsanó vér-motívum kegyetlenül szétosztja... Hátmarad az ötödik ajtó titka:

„Ez az én birodalmam,— selyemrétek, bársonyerdők, hosszú ezüsfolyók folynak benne,— és kék hegyek nagyon messze...” De Judit megborzad: „Véres árnyat vet a felhő”— sikoltja. S folyik kettőjük küzdelme életre-halálra. Feltárul a hatodik ajtó mögött a könnyek tava, a mozdulatlan me-revedett fájdalom... Izgatott hárfá-glissan-dók festik alá a képet s vezetnek az utolsó, a hetedik ajtóhoz, melyből — „előjönnek a régi asszonyok. Hárman koronásan, kincs-csel rakodtan, glóriásan. Megállnak a Kékszaka llu előtt, aki térdre ereszkedik előttük”. S amint ráborítja Juditra a tragikus köpenyt, és közeledik a bucsu utolsó áldozatától, úgy izzítja át a szenvedély egyre jobban a Kékszakállu hangját“. Emlék lett Juditból is, alakja elhomályosul, belevész a többi asszonyok árnyai közé, akik egyszer eljöttek, hogy boldoggá tegyék a magányos férfi lelkét” ..

★

Bartók izzóan drámai zenéje expresszív erővel ábrázolja a esemény minden mo-zzanatát, szingazdag zenekara a képek festői jellemzését. Némileg, Debussy hatása alatt, inkább „parlando”-elbeszélő, recitáló módon kezeli az énekhangokat. Az első magyar dal-mű, mely nyelvezetét maradéktalanul a népi zene prozódijából, ritmusából, harmónia-világából— és szelleméből meríti.

★

De vajon, nincsen-e kapcsolat akkori ér-zelmi konfliktusai, sőt egész kedélyvilága, és zenedrámája között? 1909-ben feleségül veszi egykori tanítványát, Ziegler Mártát,— de fiatalkori „halhatatlan” szerelme Geyer Stefi hegedűművésznő iránt tovább él lelkében. — „Nem látja, hogy ez a maga motivuma?” — írja neki a „Kékszakállu” egyik témá-járól... S hirtelen, zord, szinte kiméltlen válsága Mártától, kinek még 1911-ben operáját ajánlotta... a Kékszakállu csatlakozik tehát Lohengrin, Tannhaeuser és a Bolygó Hol-landi reménytelen szerelméhez... Ezt a kon-fliktust második házassága látszólag megold-ja ugyan, de nem talál megfelelő opera-szö-veget, hogy azt zenéjében is kifejezésre jut-lassa. És a „Csodálatos mandarin” kegyetlen realizmusa bizonyára nem oldhatta fel a szív válságait...

